

УДК 351:792

DOI <https://doi.org/10.32782/facs-2024-4-21>

Igor MATIIV

викладач кафедри акторської майстерності, Київський національний університет культури і мистецтв, вул. Євгена Коновальця, 36, м. Київ, Україна, 01601

ORCID: 0000-0002-1841-9278

Бібліографічний опис статті: Матіїв, І. (2024). Аналіз впливу державної підтримки на розвиток театральної культури в Україні. *Fine Art and Culture Studies*, 4, 150–156, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2024-4-21>

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ НА РОЗВИТОК ТЕАТРАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ

Театральна культура в Україні має давнє коріння. Напрями та характер її розвитку зумовлені багатьма чинниками. Зокрема, значну роль у формуванні сучасного культурного простору відіграє держава. Підтримка державою театрів є вагомим внеском у їх розвиток.

Мета статті полягає в з'ясуванні особливостей надання театрам державної підтримки, а також визначенні її впливу на розвиток театрів.

Методологія. У статті використаний системний підхід, що дозволив дослідити проблему державної підтримки театрів у різних ракурсах і зробити висновки щодо її ефективності та можливостей впровадження необхідних змін.

Наукова новизна полягає в тому, що вперше висвітлено особливості надання театрам державної підтримки, зокрема в період дії режиму воєнного стану. В умовах війни проблеми фінансування культури відійшли на другий план, що відобразило й на театральній сфері. Також додалися специфічні умови існування театрів, нові потреби й виклики, змінився формат роботи. Особливо це стосується театрів, будівлі яких були зруйновані повністю чи частково, тих, що знаходяться в прифронтовій зоні та не можуть нормально працювати з огляду на умови безпеки. Це зумовило необхідність розв'язання питань фінансування з державного бюджету, що дозволить зберегти творчий потенціал театру та дасть можливість реалізовувати його у відповідних до ситуації форматах. Здійснено порівняння розвитку різних українських театрів в умовах війни з огляду на актуальні потреби та проблеми кожного з них. Крім того, залучено досвід інших країн щодо питань державного фінансування та підтримки.

У **висновках** підсумовано, що державна підтримка повинна здійснюватися в кількох напрямках. Це стосується не тільки державного фінансування театральних закладів, але й забезпечення належної підготовки кадрів, підтримки творчих ініціатив та молоді, організації та проведення різноманітних культурних заходів із театральної тематики (фестивалів, літніх театральних шкіл тощо), розширення інформативного поля з метою популяризації театральної діяльності. Подальші дослідження будуть спрямовані на більш детальний розгляд кожного напрямку підтримки, його пріоритетних положень та умов впровадження в Україні, врахування особливостей творчої діяльності різних форм театру.

Ключові слова: державне фінансування, культурні політики, мистецькі ініціативи, суспільна важливість, культурний розвиток.

Igor MATIIV

teacher, acting department, Kyiv National University of Culture and Arts, 36 St. Yevhena Konovaltsia, Kyiv, Ukraine, 01601

ORCID: 0000-0002-1841-9278

To cite this article: Matiiv, I. (2024). Analiz vplyvu derzhavnoi pidtrymky na rozvytok teatralnoi kultury v Ukraini [Analysis of the impact of state support on the development of theater culture in Ukraine]. *Fine Art and Culture Studies*, 4, 150–156, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2024-4-21>

ANALYSIS OF THE IMPACT OF STATE SUPPORT ON THE DEVELOPMENT OF THEATER CULTURE IN UKRAINE

Theater culture in Ukraine has ancient roots. The directions and nature of its development are determined by many factors. In particular, the state plays a significant role in shaping the modern cultural space. State support of theaters is a significant contribution to their development.

The purpose of the paper is to clarify the specifics of providing state support to theaters, as well as to determine its impact on the development of theaters.

Methodology. The article uses a systematic approach, which made it possible to investigate the problem of state support for theaters from different angles and draw conclusions about its effectiveness and the possibilities of implementing the necessary changes.

The scientific novelty lies in the fact that for the first time the specifics of providing state support to theaters, in particular during the period of martial law, have been highlighted. During the war, the problems of financing culture took a back seat, which was also reflected in the theater sphere. Specific conditions for the existence of theaters, new needs and challenges were also added, and the work format changed. This especially applies to theaters whose buildings have been completely or partially destroyed, those located in the front-line zone and cannot work normally due to security conditions. This made it necessary to solve the issues of financing from the state budget, which will allow to preserve the creative potential of the theater and provide an opportunity to implement it in formats appropriate to the situation. A comparison of the development of various Ukrainian theaters in wartime conditions was made, taking into account the actual needs and problems of each of them. In addition, the experience of other countries regarding issues of state financing and support is involved.

The conclusions summarize that state support should be implemented in several directions. This applies not only to state funding of theater institutions, but also to ensuring proper training of personnel, supporting creative initiatives and youth, organizing and holding various cultural events on theater topics (festivals, summer theater schools, etc.), and expanding the informative field in order to popularize theater activities. Further research will be aimed at a more detailed consideration of each direction of support, its priority provisions and conditions of implementation in Ukraine, taking into account the peculiarities of the creative activity of various forms of theater.

Key words: public funding, cultural policies, artistic initiatives, public importance, cultural development.

Актуальність проблеми. Театр є особливим видом мистецтва, що поєднує в собі літературну, музичну, хореографічну та вокальну творчість, розвиває естетичні та етичні засади суспільства, виступає індикатором найважливіших подій, відображенням соціокультурних, історичних процесів та віянь часу. Він постійно розвивається, перебуваючи у творчому пошуку.

Театри виконують просвітницьку, виховну місію, але, на жаль, їх потенціал щодо цього недостатньо оцінений державою. Театральна діяльність сприймається як елемент дозвілля, який не завжди можуть собі дозволити пересічні громадяни, зважаючи на ціни на квитки. Театри можуть заробляти значні кошти, що також нівелює очевидну необхідність у державній підтримці. Але тут існує багато чинників, що роблять цей вид діяльності дуже вразливим та залежним від загальної соціально-економічної ситуації в країні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тема державної підтримки культурної сфери загалом та театральної діяльності зокрема є предметом наукової уваги дослідників різних галузей. Це безпосередньо фахівці у сфері театрального мистецтва, менеджери, законотворці тощо, що демонструє багатоаспектність проблеми (Про театри і театральну справу, 2005; *The state of culture*, 2022).

Значна увага приділяється проблемам управління та фінансування сфери культури. Науковці розглядають загальні питання забезпе-

чення розвитку цього сектору з боку держави, аналізують наявну законодавчу базу та вносять пропозиції щодо її удосконалення (Кіналь, 2020; Лягущенко, 2023; Слущкий, 2024; Український театр воєнного часу, 2022).

Фахівці Національного центру театрального мистецтва імені Леся Курбаса займаються розробкою питань розвитку та реформування театральної сфери (О. Мірошніченко, Н. Мірошніченко), формують пропозиції щодо створення театральних центрів, які б могли забезпечити більш ефективне використання державної власності, тобто приміщень наявних театрів. Також увага приділяється створенню розгалуженої мережі театральних закладів із рівномірним покриттям всієї території України, що наразі є проблемою. Саме в цих питаннях потрібна підтримка держави на законодавчому рівні.

Значне місце в наукових студіях займають питання професійної освіти (Опанасик, Юр, 2019; Піхтерева, Усенко, 2022). Насамперед дослідники розглядаються впливи зовнішніх чинників на розвиток театральної освіти, відповідність її європейським стандартам, можливості мобільності студентів під час навчання, необхідність опанування ними закордонного досвіду.

Частина досліджень присвячена аналізу розвитку українського театру наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. (Васильєв та ін., 2019; Лягущенко, 2023; Мельничук, 2021). Науковці вказують на загальні проблеми, зокрема змен-

шення кількості театрів, їх занепад у зв'язку з відсутністю розуміння значущості театру як соціальної інституції, брак фінансування, застарілі форми управління. Поступове відродження театральної культури припадає на початок XXI ст., що пов'язано з новим її сприйняттям, розвитком грантової діяльності, зміною форм та методів роботи (Романуха, 2023).

У багатьох працях представлений огляд закордонного досвіду роботи та розвитку театрів різних типів, аналіз джерел їх фінансування, форматів державної підтримки (Ладонько, Калінько, Татарчук, 2023; О. Мірошніченко, Н. Мірошніченко; Театральні інститути Європи, 2020).

Незважаючи на ґрунтовність згаданих публікацій, питання державної підтримки розвитку театрального мистецтва залишається недостатньо опрацьованим. Це обумовлено недосконалою законодавчою базою, наявністю певних управлінських шаблонів у сфері культури, відсутністю системного розуміння необхідності забезпечення умов для повноцінної діяльності театрів.

Матеріали та методи. У роботі був використаний системний підхід, що дозволив розглянути державну підтримку як систему різнопланових заходів із метою сприяння розвитку театральної культури в Україні. Тема дослідження передбачає застосування загальнонаукових та спеціальних методів. Аналіз і синтез дозволив комплексно розглянути проблеми державного фінансування театрів в Україні, визначивши основні складові цього процесу та чинники, що на нього впливають. Метод узагальнення використаний для формулювання результатів дослідження. Індуктивний метод дозволив зрозуміти кризові явища в питаннях розвитку театральної діяльності, що є недоліками в загальній культурній політиці держави. Дедуктивний метод дозволив встановити причини занепаду театрів та вплив на цей процес відсутності регулювання загальнодержавної підтримки. Критичний аналіз був застосований для огляду джерел дослідження, визначення ступеня розробки обраної теми.

Мета статті полягає в з'ясуванні особливостей надання театрам державної підтримки, а також визначенні її впливу на розвиток театрів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Державний театр – це заклад, діяльність якого спрямована на забезпечення соціокультурного

розвитку суспільства, підтримання певного рівня культури населення, задоволення духовних потреб, сприяння поширенню та збереженню творів театрального мистецтва. Ця діяльність не передбачає прибутковості, хоча театри, порівняно з іншими закладами культури, здатні заробляти значні кошти. Проте це залежить від багатьох факторів, які є дуже нестабільними. Особливо це стало помітним у сучасній ситуації, коли частина театрів втратила свої будівлі, робітників, глядацьку аудиторію через збройну агресію російської федерації.

Названі вище чинники доводять, що питання державної підтримки є досить важливим для збереження творчого доробку колективів та створення можливостей для їх ефективної діяльності й подальшого професійного розвитку.

Діяльність театру має кілька основних напрямів:

- створення, публічний показ творів театрального мистецтва, їх поширення та збереження;
- забезпечення умов для розвитку театральної творчості;
- участь у підготовці професійних кадрів;
- промоція визначних зразків театрального мистецтва.

Перелічені напрями діяльності не можуть бути реалізовані без наявності належних умов з огляду на сучасні ринкові відносини та додаткові фактори воєнного стану. Для розвитку необхідна ґрунтовна матеріально-технічна база та інформаційна підтримка.

Ще до початку війни театри мали значну кількість проблем і здебільшого трималися на ентузіазмі та творчій насназі основного складу трупі. Проблеми існування й розвитку театрів мають організаційний та економічний характер, додатково ускладнений невідповідністю та формальним підходом у законодавчій сфері.

Крім того, глядацька аудиторія традиційно складалася з обізнаних театралів, і зовсім незначна частина була представлена новими зацікавленими шанувальниками театрального мистецтва. Це вказує на необхідність активної популяризації діяльності театрів, підвищення їх іміджу серед інших закладів культури та мистецтва.

У сучасних умовах в Україні державні театри існують бюджетним коштом, тобто основним є бюджетне фінансування, що надходить із Дер-

жавного бюджету або бюджетів нижчих рівнів. Його обсяги не покривають навіть необхідний для існування театру мінімум, не говорячи вже про розвиток. У складній ситуації пандемії, а тепер і повномасштабної війни недостатні обсяги бюджетного фінансування ще скорочуються. Зараз особливо потерпають від нестачі підтримки театри, що знаходяться в прифронтовій зоні, та ті, що взагалі вимушені були переміститися до інших населених пунктів.

Конкуренцію державним театрам складають комерційні установи, але потрібно розуміти, що вони не завжди здатні забезпечити належний рівень мистецтва. У пріоритеті таких установ отримання прибутку, а не «служіння» мистецтву.

Державні кошти театри спрямовують на утримання будівлі, виплату заробітної плати робітникам, створення творчого продукту. Державний театр не може існувати без додаткових субсидій. Але отримання субсидії, яка дає значні ресурси для технічного та творчого розвитку, накладає на театри величезну відповідальність за її цільове витрачання. Театрознавці, економісти, що спеціалізуються на галузі культури, керівники театрів останнім часом наголошують на тому, що адміністративно-господарська та фінансова діяльність має бути підпорядкована творчій. Відсутність усвідомлення взаємозв'язку між цими видами діяльності, а також розмитість критеріїв оцінювання ефективності результатів творчої праці в умовах культивування принципу самокупності призводить до відсунення художника на другий план, залишаючи на першому економічні питання виживання театру.

Суспільні відносини у галузі театральної справи регулюються Законом України «Про театри і театральну справу» (Про театри і театральну справу, 2005). Цей Закон визначає правовий статус театрів та форми їх державної підтримки.

Відповідно до Закону в Україні створюються й діють театри, що можна поділити:

- за видами театрального мистецтва;
- за формою власності;
- за спрямованістю діяльності на різні верстви населення тощо (Про театри і театральну справу, 2005).

Основна проблема полягає в тому, що положення Закону не враховують особливості існу-

вання театрів у ринкових умовах господарювання. Відповідно, Закон є суто рамковим, він не корелюється із загальною законодавчо-нормативною базою, тому потребує перегляду.

Відповідно до чинного законодавства всі театри в Україні мають повну самостійність у розв'язанні питань, пов'язаних зі своєю діяльністю: творчих, господарських, фінансових та ресурсних. Свобода творчої діяльності сприяє творчим пошукам, розширенню тематики та стилістики, форм презентації свого доробку, пошукам економічно ефективних рішень при формуванні репертуару.

Однак у створенні умов для цього значне місце посідає держава. Вона регулює відносини в театральній галузі через формування державної політики, фінансового, матеріального, кадрового забезпечення. Також варто додати наукову, інформаційну та нормативно-правову складові діяльності й розвитку театрів.

Закон України «Про театри і театральну справу» (2005) визначає основні напрями державної політики в галузі театру й театральної справи. Додатково вони прописані у Програмі 1801110 «Фінансова підтримка національних театрів» (Програма, 2019). В Україні сьогодні діють державні та муніципальні театри, що є основою театральної галузі. Важливо, щоб модель фінансування театральних закладів не була стандартизованою, вона повинна мати гнучкість. У нашій державі все зводиться до певних показників результативності роботи закладу, але що стосується театральної діяльності – тут порахувати її важко. Театр належить до сфери суспільного та духовного життя, де визначити уніфіковані показники взагалі неможливо. Відповідно, характер та розмір фінансової підтримки повинен визначатися на основі наявних проблем в індивідуальному порядку.

Підтримка державою творчих пошуків здійснюється за допомогою грантових програм, що надаються Міністерством культури через Український Культурний Фонд. Це можливість реалізації окремих проєктів, що сприяють розвитку театральної культури. Але, на жаль, неохопленими залишаються питання більш глобального масштабу – це матеріально-технічна база та кадрові питання.

Матеріально-технічна база складається з будівлі театру та її облаштування сучас-

ним обладнанням, що потребує значних вкладень і повинно вирішуватися на державному рівні – можливо, як значна одноразова дотація на модернізацію фондів, а потім – фінансування на постійній основі для підтримки її в належному стані (Слущкий, 2024).

Показовим є приклад театрів Харкова в період війни. Театри повинні підтримувати в належному стані приміщення, сплачувати комунальні послуги, між тим проведення будь-яких заходів у цих приміщеннях заборонено з позицій безпеки. Для показу спектаклів необхідно шукати безпечні майданчики, орендувати їх (на це потрібні додаткові кошти), крім того, ці майданчики розраховані на меншу аудиторію, що потребує змінювати формат спектаклів. Підтримка держави в забезпеченні можливості здійснювати свою діяльність (безпечні місця для показу вистав), утримання та ремонт театральних будівель та їх пристосування до нових умов (за можливості), підтримка творчого колективу дасть змогу зберегти людський ресурс та не залишити місто без духовного дозвілля (бо театр в умовах війни – дієва психологічна підтримка) (Український театр воєнного часу, 2022).

Що стосується освіти, то основні проблеми полягають у застарілій системі, яка формально була переведена до Болонської системи без урахування специфіки українських закладів вищої освіти. Це стосується взагалі всієї вищої освіти, але в питаннях підготовки творчих кадрів проблеми відчуються найбільше. Для розвитку творчої особистості, можливостей реалізації потенціалу замало окремих стипендій, що надає держава, потрібні більш глобальні рішення з можливістю налагоджених зв'язків між навчальними закладами та театрами саме для підготовки професійних кадрів й забезпечення їх регулярного стажування.

Додатково слід звернути увагу на розвиток незалежних театрів, що практично відсутні в Україні, існує лише кілька альтернативних театральних ініціатив. Отже, можна стверджувати, що в Україні не існує правил, які б на законодавчому рівні регулювали відносини між незалежними діячами та державою. Іншим важливим аспектом є відсутність процедур і конкурсів, які на зрозумілих та прозорих засадах забезпечували б розподіл державних коштів між усіма учасниками театального процесу.

Крім того, ізолюваність українського театру та відсутність інтересу до глобальних мистецьких і соціальних контекстів позбавляють його можливості переймати найкращі світові практики, вивчати процеси позитивних змін, а також аналізувати можливі виклики та погрози.

Державна підтримка необхідна для встановлення постійних комунікацій із зарубіжними театральними закладами на основі проведення фестивалів, студентського обміну, стажування тощо.

Отже, театр (державний, муніципальний) варто розглядати як складний механізм, що не є суто творчим закладом. Усі складові його діяльності повинні отримувати державну підтримку. У цьому випадку можна розраховувати не тільки на ефективність його діяльності, а й на активний розвиток як закладу культури, що популяризує національне надбання, формує рівень культури населення, свідомість, впевнено презентує державу в міжнародній спільноті.

Таким чином, державна підтримка театрів повинна реалізовуватися в таких напрямках:

- фінансові питання – утримання будівлі театру, забезпечення сучасним обладнанням, підтримка проектів та гастрольної діяльності, забезпечення гідного рівня оплати праці;
- інформаційна підтримка – промоція театрів, їх репертуару в засобах масової інформації, на телеканалах тощо;
- забезпечення кадрами – вкладення у сферу професійної освіти всіх, хто забезпечує театральну діяльність (акторів, режисерів-постановників, робітників сцени, менеджерів, костюмерів, декораторів тощо);
- сприяння підвищенню кваліфікації – заохочення до отримання додаткових знань, навичок у професійній сфері;
- стимулювання міжнародної співпраці – допомога в налагодженні зв'язків із театрами країн світу, в організації міжнародних заходів, гастрольних програм.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Діяльність театрів базується на творчому потенціалі, для розвитку якого необхідним є створення певних умов. Допомога держави є важливим фактором забезпечення цього розвитку, тому вона повинна реалізовуватись у розв'язанні фінансових питань, інформаційній підтримці, забезпеченні професійними кадрами, сприянні в підвищенні кваліфікації, стимулюванні міжнародної співпраці.

На наш погляд, має сенс звернутися до досвіду державної підтримки театрів за кордоном. По-перше, результативною є сама гнучкість системи підтримки, що дозволяє розв'язувати різноманітні питання відповідно до потреб певного театру. По-друге, ефективними є різні формати фінансової підтримки – гранти, стипендії, субсидії, фінансування окремих проєктів та ініціатив тощо.

Саме це дозволить повністю забезпечити театрам можливість максимальної творчої реаліза-

ції, а не виживання шляхом самостійних пошуків необхідних ресурсів. Пріоритетним напрямом подальших досліджень є розгляд питань планування державної підтримки з урахуванням актуальних потреб різних театрів, що особливо відчувається в умовах повномасштабної війни. При такому підході буде збережений рівень театральної культури, напрацювання багатьох поколінь діячів театру, глядацька аудиторія та можливість подальших творчих пошуків.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Васильєв С., Чужина І., Соколенко Н., Салата О., Тукалевська О., Жила В. *Український театр: шлях до себе. Здобутки. Виклики. Проблеми*. Київ, 2018. URL: https://nstdu.com.ua/wp-content/uploads/2019/02/Doslidjennya_UKR_PDF_Final.pdf (дата звернення: 20.06.2024).
2. Кіналь Н. М. Особливості фінансового забезпечення сфери культури в Україні. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2020. № 5 (145). С. 20–24. URL: <https://doi.org/10.36818/2071-4653-2020-5-4> (дата звернення: 20.06.2024).
3. Культура на часі: що з доходами українських театрів на другий рік війни? *УС.Market*. URL: <https://blog.youcontrol.market/kultura-na-chasi-dokhodi-ukrayinskikh-tieatriv-znachno-zrosli-na-drughii-rik-viini/> (дата звернення: 20.06.2024).
4. Ладонько Л., Калінько І., Татарчук М. Імплементация культурної політики країн західної Європи в культурний простір України. *Культура та інформаційне суспільство XXI століття: матеріали Міжнар. наук.-теорет. конф. молодих учених* (м. Харків, 20–21 квітня 2023 р.). Харків, 2023. С. 69–71.
5. Лягушенко А. Державний театральний менеджмент у контексті історичного розвитку сценічного мистецтва. *Науковий Вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення ім. І. К. Карпенка-Карого*. 2023. № 33. С. 10–20. URL: <https://doi.org/10.34026/1997-4264.33.2023.291471> (дата звернення: 20.06.2024).
6. Мельничук Ю. С. Український театр на шляху до власної ідентичності: історичні передумови, виклики та перспективи. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*. 2021. № 38. С. 151–158. URL: <https://doi.org/10.35619/ucpmk.v38i.483> (дата звернення: 20.06.2024).
7. Мірошниченко О. Принципи театральної реформи і концепція європейських театральних центрів. *Центр Леся Курбаса*. URL: <http://kurbasa.org.ua/projects/almanah13/06.pdf> (дата звернення: 20.06.2024).
8. Мірошниченко Н. Незалежні театральні форми в Україні і Європі: порівняльний аналіз і напрями реформування. *Центр Леся Курбаса*. URL: <https://www.kurbasa.org.ua/projects/almanah12/11.pdf> (дата звернення: 20.06.2024).
9. Опанасик О., Юр М. Театральна освіта та сценічне мистецтво в період соціокультурних трансформацій: стратегії розвитку. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2019. № 26 (2). С. 148–153. DOI: 10.32626/2309-9763.2019-26-2.153-159.
10. Піхтерева А., Усенко І. «Театральне вікно до Європи»: навіщо українським студентам-театралам європейський досвід та де його застосовувати. *Накiпeлo*. 2022. URL: <https://nakipelo.ua/ru/teatralne-vikno-do-ievropi-navishho-ukrayinskim-studentam-teatralam-ievropejskij-dosvid-ta-de-jogo-zastosovuvati> (дата звернення: 20.06.2024).
11. Про театри і театральну справу. Закон України від 31 травня 2005 р. № 2605–IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2605-15#Text> (дата звернення: 20.06.2024).
12. Програма 1801110 «Фінансова підтримка національних театрів». URL: https://dostup.org.ua/request/proghrama_1801110_finansova_pidt_2 (дата звернення: 20.06.2024).
13. Романуха О. Становлення та розвиток українського театру наприкінці ХХ – початку ХХІ століть. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. № 60 (4). С. 4–10. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/60-4-1> (дата звернення: 20.06.2024).
14. Слущкий В. Державна політика у театральній сфері. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2024. № 73 (3). С. 128–131. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/73-3-19> (дата звернення: 20.06.2024).
15. Театральні інститути Європи: структура, функції, ефективність: звіт про науково-дослідну та проєктно-конструкторську роботу. Київ: Національний центр театального мистецтва ім. Леся Курбаса, 2020.
16. Український театр воєнного часу (оглядова довідка за матеріалами преси та інтернету 2022 р.). ДЗК: Міністерство культури та інформаційної політики України, Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого, Інформаційний центр з питань культури та мистецтва. 2022. № 12(4).
17. Хоріщенко Е., Головня С. (2019). Бути чи не бути театру прибутковим? *Фінансовий контроль*. 2019. № 11 (166). С. 46–51.

18. The state of culture and creative industries during the war – research results from the Ukrainian Cultural Foundation and the Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine. 2022. URL: [https://ucf.in.ua/storage/docs/30092022/The%20state%20of%20culture%20and%20creative%20industries%20during%20the%20war%20\(1\)_302be11145579484968dafdf6551d1e0f9d53fc8.pdf](https://ucf.in.ua/storage/docs/30092022/The%20state%20of%20culture%20and%20creative%20industries%20during%20the%20war%20(1)_302be11145579484968dafdf6551d1e0f9d53fc8.pdf) (дата звернення: 20.06.2024).

REFERENCES:

1. Vasyliiev, S., Chuzhynova, I., Sokolenko, N., Salata, O., Tukalevska, O., & Zhyla, V. (2019). *Ukrainskyi teatr: shliakh do sebe. Zdobutky. Vykyky. Problemy* [Ukrainian theater: the way to yourself. Zdobutky. Wikliki. Problems]. Kyiv. Retrieved from https://nstdu.com.ua/wp-content/uploads/2019/02/Doslidjennya_UKR_PDF_Final.pdf [in Ukrainian].
2. Kinal, N. M. (2020). Osoblyvosti finansovoho zabezpechennia sfery kultury v Ukraini [Peculiarities of financial provision of the sphere of culture in Ukraine]. *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy*, 5 (145), 20–24. DOI: <https://doi.org/10.36818/2071-4653-2020-5-4> [in Ukrainian].
3. *Kultura na chasi: shcho z dokhodamy ukrainskykh teatriv na druhyi rik viiny?* [Culture in time: what about the income of Ukrainian theaters in the second year of the war?] (2024). *YC.Market*. Retrieved from <https://blog.youcontrol.market/kultura-na-chasi-dokhodi-ukrayinskikh-teatriv-znachno-zrosli-na-drughii-rik-viini/> [in Ukrainian].
4. Ladonko, L., Kalinko, I., & Tatarчук, M. (2023). Implementatsiia kulturnoi polityky krain zakhidnoi Yevropy v kulturnyi prostrir Ukrainy. [Implementation of the cultural policy of the countries of Western Europe in the cultural space of Ukraine]. *Materialy mizhnar. nauk.-teoret. konf. molodykh uchenykh «Kultura ta informatsiine suspilstvo XXI stolittia» (Kharkov, April 20–21, 2023)* (pp. 69–71). Kharkiv [in Ukrainian].
5. Liahushchenko, A. (2023). Derzhavnyi teatralnyi menedzhment u konteksti istorychnoho rozvytku stsenichnoho mystetstva [State theater management in the context of the historical development of stage art]. *Naukovyi Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu teatru, kino i telebachennia im. I. K. Karpenka-Karoho*, 33, 10–20. DOI: <https://doi.org/10.34026/1997-4264.33.2023.291471> [in Ukrainian].
6. Melnychuk, Yu. S. (2021). Ukrainskyi teatr na shliakhu do vlasnoi identychnosti: istorychni peredumovy, vykyky ta perspektyvy [Ukrainian theater on the way to its own identity: historical prerequisites, challenges and prospects]. *Ukrainska kultura: mynule, suchasne, shliakhy rozvytku*, 38, 151–158. DOI: <https://doi.org/10.35619/ucpmk.v38i.483> [in Ukrainian].
7. Miroshnychenko, O. Pryntsyipy teatralnoi reformy i kontseptsiiia yevropeyskykh teatralnykh tsestriv [Principles of theater reform and the concept of European theater centers]. *Les Kurbas Center*. Retrieved from URL : <http://kurbas.org.ua/projects/almanah13/06.pdf> [in Ukrainian].
8. Miroshnychenko N. Nezalezhni teatralni formy v Ukraini i Yevropi: porivnialnyi analiz i napriamy reformuvannia [Independent theater forms in Ukraine and Europe: comparative analysis and directions of reform]. *Les Kurbas Center*. Retrieved from URL : <https://www.kurbas.org.ua/projects/almanah12/11.pdf> [in Ukrainian].
9. Opanasyk O., & Yur M. (2019). Teatralna osvita ta stsenichne mystetstvo v period sotsiokulturnykh transformatsii: stratehii rozvytku [Theatrical education and performing arts in the period of socio-cultural transformations: development strategies]. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka*, 26 (2), 148–153. DOI: 10.32626/2309-9763.2019–26–2.153-159 [in Ukrainian].
10. Pikhtereva A., & Usenko I. (2022) «Teatralne vikno do Yevropy»: navishcho ukrainskym studentam-teatralam yevropeyskyi dosvid ta de yoho zastosovuvaty [«Theatrical window to Europe»: why Ukrainian theater students need European experience and where to apply it]. *Nakypilo*. Retrieved from <https://nakipelo.ua/ru/teatralne-vikno-do-ievropi-navishho-ukrainskim-studentam-teatralam-ievropejskij-dosvid-ta-de-jogo-zastosovuvati> [in Ukrainian].
11. Pro teatry i teatralnu spravu. Zakon Ukrainy vid 31 travnia 2005 r. № 2605–IV [About theaters and theatrical business. Law of Ukraine dated May 31, 2005 No. 2605-IV]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2605-15#Text> [in Ukrainian].
12. Prohrama 1801110 «Finansova pidtrymka natsionalnykh teatriv» [Program 1801110 «Financial support of national theaters»]. Retrieved from https://dostup.org.ua/request/prohrama_1801110_finansova_pidt_2 [in Ukrainian].
13. Romanukha, O. (2023). Stanovlennia ta rozvytok ukrainskoho teatru naprykintsi 20 – pochatku 21 stolit [Formation and development of Ukrainian theater at the end of the XXth – beginning of the XXI st centuries]. *Aktualni pyttannia humanitarnykh nauk*, 60 (4), 4–10. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/60-4-1> [in Ukrainian].
14. Slutskyi, V. (2024). Derzhavna polityka u teatralnii sferi [State policy in the theater sphere]. *Aktualni pyttannia humanitarnykh nauk*, 73 (3), 128–131. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/73-3-19> [in Ukrainian].
15. *Teatralni instytuty Yevropy: struktura, funksi, efektyvnist: zvit pro naukovu-doslidnu ta proiektno-konstruktorsku robotu* [Theater institutes of Europe: structure, functions, efficiency: a look at scientific research and design work] (2020). Kyiv: Natsionalnyi tsentr teatralnoho mystetstva im. Lesia Kurbasia [in Ukrainian].
16. Ukrainskyi teatr voiennoho chasu (ohliadova dovidka za materialamy presy ta internetu 2022 r.) [Ukrainian theater of war (a review of press and internet materials, 2022)] (2022). DZK: Ministerstvo kultury ta informatsiinoi polityky Ukrainy, Natsionalna biblioteka Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho, Informatsiinyi tsentr z pytan kultury ta mystetstva, 12(4). [in Ukrainian].
17. Khorishchenko, E., & Holovnia, S. (2019). Buty chy ne buty teatru prybutkovym? [Why don't you help the theater pributkovym?]. *Finansovyi kontrol*, 11 (166), 46–51. [in Ukrainian].
18. The state of culture and creative industries during the war – research results from the Ukrainian Cultural Foundation and the Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine (2022). Retrieved from [https://ucf.in.ua/storage/docs/30092022/The%20state%20of%20culture%20and%20creative%20industries%20during%20the%20war%20\(1\)_302be11145579484968dafdf6551d1e0f9d53fc8.pdf](https://ucf.in.ua/storage/docs/30092022/The%20state%20of%20culture%20and%20creative%20industries%20during%20the%20war%20(1)_302be11145579484968dafdf6551d1e0f9d53fc8.pdf) [in English].